Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Ottende Afdeling)

30. maj 2024*

»Præjudiciel forelæggelse – direktiv 93/13/EØF – urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler – artikel 1, stk. 2 – anvendelsesområde – udelukkelse af kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser – tillæg til en kreditaftale, som den erhvervsdrivende har meddelt forbrugeren med henblik på overholdelse af nationale bestemmelser – artikel 3, stk. 2 – kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling – forbrugerens manglende underskrift af tillægget – formodning for stiltiende accept af dette tillæg – national retspraksis, der udelukker domstolskontrol af, om et kontraktvilkår i et sådant tillæg er urimeligt«

I sag C-176/23,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Tribunalul Specializat Mureș (den særlige domstol i Mureș, Rumænien) ved afgørelse af 2. marts 2021, indgået til Domstolen den 21. marts 2023, i sagen:

**UG**

mod

**SC Raiffeisen Bank SA**

har

DOMSTOLEN (Ottende Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, N. Piçarra, og dommerne N. Jääskinen (refererende dommer) og M. Gavalec,

generaladvokat: J. Kokott

justitssekretær: A. Calot Escobar,

på grundlag af den skriftlige forhandling,

efter at der er afgivet indlæg af:

– den rumænske regering ved R. Antonie, E. Gane og L. Ghiță, som befuldmægtigede,

* Processprog: rumænsk.

– den portugisiske regering ved P. Barros da Costa, A. Cunha, A. Luz og L. Medeiros, som befuldmægtigede,

– Europa-Kommissionen ved A. Boitos og N. Ruiz García, som befuldmægtigede,

og idet Domstolen efter at have hørt generaladvokaten har besluttet, at sagen skal pådømmes uden forslag til afgørelse,

afsagt følgende

## Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 1, stk. 2, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT 1993, L 95, s. 29).

2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem forbrugeren UG og SC Raiffeisen Bank SA vedrørende en konstatering af, at vilkår i en kreditaftale indgået mellem disse parter er urimelige.

### Retsforskrifter

#### *EU-retten*

3 I 13. betragtning til direktiv 93/13 er anført følgende:

»[D]et antages, at de love og administrative bestemmelser i medlemsstaterne, som direkte eller indirekte fastsætter vilkårene for forbrugeraftaler, ikke indeholder urimelige kontraktvilkår; det forekommer derfor ikke nødvendigt at lade kontraktvilkår, der afspejler love eller bindende administrative bestemmelser samt bestemmelser i internationale konventioner, som medlemsstaterne eller Fællesskabet er part i, være underlagt bestemmelserne i dette direktiv; udtrykket »love og bindende administrative bestemmelser« omfatter ligeledes de regler, som ifølge lovgivningen gælder mellem de kontraherende parter, når der ikke er aftalt anden ordning.«

4 Dette direktivs artikel 1, stk. 2, fastsætter:

»Kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser samt bestemmelser eller principper i internationale konventioner, som medlemsstaterne eller Fællesskabet er part i, bl.a. på transportområdet, er ikke underlagt dette direktivs bestemmelser.«

5 Det pågældende direktivs artikel 3 bestemmer:

»1. Et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, anses for urimeligt, hvis det til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.

2. Et kontraktvilkår anses altid for ikke at have været genstand for individuel forhandling, når det er udarbejdet på forhånd, og forbrugeren derved ikke har haft nogen indflydelse på indholdet, navnlig i forbindelse med en standardkontrakt.

Den omstændighed, at visse elementer i et kontraktvilkår eller et enkelt kontraktvilkår har været genstand for individuel forhandling, udelukker ikke anvendelse af denne artikel på resten af en aftale, hvis en samlet vurdering fører til den konklusion, at der alligevel er tale om en standardkontrakt.

Hvis en erhvervsdrivende hævder, at et standardiseret kontraktvilkår har været genstand for individuel forhandling, har han bevisbyrden.«

## *Rumænsk ret*

### *Lov om urimelige kontraktvilkår*

6 Artikel 3 i Legea nr. 193 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori (lov nr. 193 om urimelige kontraktvilkår i aftaler indgået mellem erhvervsdrivende og forbrugere) af 6. november 2000 (offentliggjort på ny i *Monitorul Oficial al României*, del I, nr. 543 af 3.8.2012, herefter »lov om urimelige kontraktvilkår«) bestemmer i stk. 2, at kontraktvilkår, der er fastsat på grundlag af anden gældende lovgivning, ikke er underlagt bestemmelserne i denne lov.

### *Hastedekret nr. 50/2010*

7 Artikel 37 i Ordonanța de urgență a Guvernului nr.°50 privind contractele de credit pentru consumatori (regeringens hastedekret nr. 50 om forbrugerkreditaftaler) af 9. juni 2010 (*Monitorul Oficial al României*, del I, nr. 389 af 11.6.2010) i den affattelse, der finder anvendelse på tvisten i hovedsagen (herefter »hastedekret nr. 50/2010«), har følgende ordlyd:

»Følgende regler gælder for kreditaftaler med variabel rentesats:

a) Rentesatsen er knyttet til udsvingene i referenceindekserne Euribor/ROBOR/LIBOR/referencerentesatsen fastsat af BNR (Banca Națională a României (Rumæniens nationalbank)) afhængigt af kreditvalutaen, som kreditor kan tilføje en margen, der er fast i hele aftalens løbetid.

b) Rentemargenen kan kun ændres efter lovændringer, der udtrykkeligt pålægger den.

c) I overensstemmelse med hvert kreditinstituts forretningspolitik kan værdien af margenen og referenceindekset nedsættes som en undtagelse fra litra b).

d) Aftalen skal udtrykkeligt angive metoden til beregning af renteændringen med angivelse af hyppigheden af og/eller betingelserne for ændring af rentesatsen i opadgående eller nedadgående retning.

e) De elementer, der indgår i metoden til beregning af ændringen i rentesatsen og dens værdi, skal offentliggøres på kreditorernes hjemmesider og i alle deres lokaler.«

8 Artikel 95 i hastedekret nr. 50/2010 har følgende ordlyd:

»1. For så vidt angår løbende aftaler er kreditor forpligtet til inden for 90 dage efter ikrafttrædelsen af dette hastedekret at sikre, at aftalen er i overensstemmelse med dets bestemmelser.

2. Ændringen af de løbende aftaler foretages ved aftaletillæg inden for 90 dage efter ikrafttrædelsen af dette hastedekret.

3. Kreditor skal godtgøre, at han har udvist omhu med henblik på at informere forbrugeren om underskrivelsen af aftaletillæggene.

4. Det er forbudt at indføre andre bestemmelser end dem, der følger af nærværende hastedekret i aftaletillæggene. Enhver indførsel i aftaletillæggene af andre bestemmelser end dem, der er foreskrevet i nærværende hastedekret, anses for ugyldige.

5. Såfremt forbrugeren ikke underskriver de i stk. 2 omhandlede aftaletillæg, anses dette for stiltiende accept.«

## Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

9 Den 23. marts 2007 indgik UG en kreditaftale med Raiffeisen Bank med variabel rente på 15 300 CHF (ca. 16 048 EUR) (herefter »den omhandlede låneaftale«). På tidspunktet for indgåelsen af denne aftale var rentesatsen 5,9% p.a., men ifølge vilkårene i den pågældende aftale havde den erhvervsdrivende mulighed for at ændre denne sats på baggrund af udviklingen på finansmarkedet ved at oplyse låntageren om den nye rentesats i henhold til de vilkår, der var fastsat i de almindelige forretningsbetingelser.

10 Den 10. september 2010 gav Raiffeisen Bank UG meddelelse om et tillæg til den omhandlede kreditaftale med henblik på at bringe denne i overensstemmelse med kravene i hastedekret nr. 50/2010. Ved denne meddelelse anførte Raiffeisen Bank over for UG, at den nationale lovgiver havde indført ændringer i alle forbrugerkreditaftaler. Der skulle bl.a. foretages ændringer i kontraktvilkårene vedrørende fastsættelsen af den variable rente ved at henvise til et objektivt indeks i forhold til den valuta, som lånet blev ydet i, forhøjet af kreditinstituttet med en fast margen for hele aftalens løbetid. Det fremgår af anmodningen om præjudiciel afgørelse, at dette tillæg ikke blev underskrevet af UG, således at forbrugeren blev anset for stiltiende at have givet samtykke hertil i overensstemmelse med artikel 95, stk. 5, i hastedekret nr. 50/2010.

11 Den 29. december 2017 anlagde UG sag ved Judecătoria Sighișoara (retten i første instans i Sighișoara, Rumænien) bl.a. med påstand om, at det blev fastslået, at vilkårene i den omhandlede kreditaftale vedrørende bankens mulighed for at ændre rentesatsen var urimelige. UG nedlagde ligeledes påstand om, at retten i første instans af denne grund fastslog, at disse vilkår var absolut ugyldige, og at de beløb, der var betalt i henhold til disse, skulle tilbagebetales.

12 Ved afgørelse af 10. juni 2020 frifandt retten i første instans sagsøgte, bl.a. med den begrundelse, at det, henset til lov om urimelige kontraktvilkår, som gennemfører direktiv 93/13 i rumænsk ret, ikke var muligt for den at undersøge, om vilkårene i den omhandlede kreditaftale, der følger af det

tillæg, som er nævnt i denne doms præmis 10, eventuelt var urimelige, eftersom de bl.a. afspejler en forpligtelse, der er indført ved bindende bestemmelser i en national regelfastsættende retsakt, nemlig hastedekret nr. 50/2010.

13 UG iværksatte appel til prøvelse af denne dom ved Tribunalul Specializat Murehoven (den særlige domstol i Mureius, Rumænien), som er den forelæggende ret, idet den pågældende forbruger bl.a. har gjort gældende, at bestemmelserne i hastedekret nr. 50/2010 udelukkende har til formål at styrke forbrugerbeskyttelsen, og at de ændringer, der for så vidt angår den omhandlede kreditaftale blev foretaget ved det tillæg, som Raiffeisen Bank havde meddelt UG, ikke var i overensstemmelse med denne nationale regelfastsættende retsakt.

14 Ifølge Raiffeisen Bank ophørte vilkåret i den omhandlede kreditaftale vedrørende fastsættelsen af den rentesats, der oprindeligt var indeholdt i denne aftale, med at have virkning fra datoen for ikrafttrædelsen af tillægget af 10. september 2010, idet det nævnte vilkår på dette tidspunkt blev erstattet af det vilkår, der var gældende på datoen for UG's sagsanlæg, hvorefter denne rentesats derefter var knyttet til et verificerbart referenceindeks forhøjet med en fast margen, der blev foretaget af banken i overensstemmelse med kravene i hastedekret nr. 50/2010. Raiffeisen Bank har gjort gældende, at den således har overholdt den gældende lovgivning ved at gennemføre de relevante nationale bestemmelser.

15 Ifølge den forelæggende ret skal spørgsmålet, om den kan foretage en vurdering af, om visse kontraktvilkår, der henhører under anvendelsesområdet for hastedekret nr. 50/2010, eventuelt er urimelige, undersøges i lyset af direktiv 93/13 og Domstolens relevante praksis, navnlig henset til den strenge fortolkning, som artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 skal undergives, som udgør en undtagelse til ordningen for beskyttelse af forbrugerne mod urimelige kontraktvilkår.

16 Domstolen har ganske vist taget udgangspunkt i princippet om, at den nationale lovgiver ved at pålægge parterne et kontraktvilkår, hvis indhold afspejler en bindende bestemmelse i national ret, herved har haft til hensigt at skabe ligevægt mellem alle parternes rettigheder og forpligtelser i den pågældende aftale, således at et sådant vilkår ikke kan gøres til genstand for en domstolsprøvelse af, om det eventuelt er urimeligt. Den forelæggende ret er imidlertid af den opfattelse, at selv når et vilkår i en kreditaftale opfylder kravene i artikel 37 i hastedekret nr. 50/2010, er forbrugeren stadig ikke i stand til at vurdere omfanget af de forpligtelser, der påhviler ham, for så vidt som denne bestemmelse blot fastsætter, at den variable rentesats skal fastsættes ikke kun på grundlag af et objektivt indeks, men også på grundlag af en fast margen, der svarer til den erhvervsdrivendes interesser. Selv om dette objektive indeks er fastsat uafhængigt af parternes vilje, kan det desuden blive genstand for væsentlige udsving. Ifølge den forelæggende ret kan sådanne udsving modsat, hvad der gør sig gældende for en gennemsnitsforbruger og en velunderrettet forbruger, udnyttes af en erhvervsdrivende takket være dennes erfaring og bedre evne til at gøre forudsigelser.

17 Den forelæggende ret er derfor i tvivl om, hvorvidt de relevante bestemmelser i hastedekret nr. 50/2010 i mangel af passende mekanismer til beskyttelse af forbrugeren kan anses for at kunne gennemføres uafhængigt af parternes vilje eller anvendes ex officio, når der ikke foreligger nogen anden form for aftale mellem parterne. Bedømmelsen af den eventuelt urimelige karakter af de kontraktvilkår, der afspejler disse bestemmelser, bør derfor ikke være unddraget domstolskontrol.

18 En sådan konklusion er imidlertid ikke i overensstemmelse med den fremherskende nationale retspraksis, hvorefter kontraktvilkår i tillæg, der er indført af erhvervsdrivende i henhold til hastedekret nr. 50/2010, ikke kan gøres til genstand for en sådan kontrol.

19 På denne baggrund har Tribunalul Specializat Mureş (den særlige domstol i Mureş) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal artikel 1, stk. 2, i direktiv [93/13], som er gennemført i national ret ved bestemmelserne i artikel 3, stk. 2, i [lov om urimelige kontraktvilkår]

navnlig sammenholdt med 12. og 13. betragtning til dette direktiv,

henset til artikel 80 og 81 i [hastedekret nr. 50/2010],

fortolkes således, at disse bestemmelser ikke udelukker, at de nationale retsinstanser også kan undersøge en mistanke om urimelige kontraktvilkår, der er fastsat i [tillæg] til låneaftaler indgået mellem erhvervsdrivende og forbrugere, inden sidstnævnte retsakt fik lovkraft, dvs. [tillæg indgået] i henhold til artikel 95 i hastedekret nr. 50/2010, såfremt forbrugeren udtrykkeligt har accepteret disse, efter de regler, der er fastsat i artikel 40, stk. 1, i hastedekret nr. 50/2010 […], eller skal disse kontraktvilkår anses for at være stiltiende accepteret i henhold til loven i medfør af artikel 40, stk. 3, i hastedekret nr. 50/2010?

2) Såfremt det første spørgsmål besvares bekræftende, ønsker den nationale retsinstans oplyst, om en national retspraksis, hvorefter den stiltiende accept af [et tillæg] affattet efter reglerne i artikel 40, stk. 1, [i hastedekret nr. 50/2010) og i henhold til artikel 95 [heri] automatisk indebærer, at [nævnte tillæg] anses for forhandlet, og at de kontraktvilkår, der er fastsat i dennes indhold, dermed er udelukket fra undersøgelsen af eventuelle mistanker, som denne retsinstans måtte nære om, at kontraktvilkårene er urimelige, også i strid [med EU-retten], henset til de ovenfor anførte bestemmelser og de faktiske omstændigheder i den verserende sag?«

## Om de præjudicielle spørgsmål

### *Det første spørgsmål*

20 Med det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at denne bestemmelse er til hinder for en vurdering af, om vilkår i en forbrugerkreditaftale, der er indgået mellem en forbruger og en erhvervsdrivende, er urimelige under omstændigheder, hvor denne erhvervsdrivende har foretaget ændringer af disse vilkår med henblik på at sikre, at denne kreditaftale er i overensstemmelse med en bindende national lovgivning om fremgangsmåden for fastsættelse af rentesatsen, hvorefter denne rentesats skal erstattes af en rentesats, der fastsættes på grundlag af et af de referenceindekser, som er fastsat i denne lovgivning, og forhøjes med en fast margen, der er fastsat af denne erhvervsdrivende for hele aftalens løbetid.

21 Det skal indledningsvis fremhæves, at artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 udelukker vilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser, fra direktivets anvendelsesområde.

22 Henset til det formål, der forfølges med dette direktiv, nemlig beskyttelse af forbrugerne mod urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås med en erhvervsdrivende, skal den undtagelse, der er indført ved denne artikel 1, stk. 2, endvidere fortolkes indskrænkende (jf. i denne retning dom af 21.12.2021, Trapeza Peiraios, C-243/20, EU:C:2021:1045, præmis 37).

23 For det første fremgår det af fast retspraksis, at udtrykket »love eller bindende administrative bestemmelser« i lyset af 13. betragtning til direktivet både omfatter nationale bestemmelser, som gælder mellem de kontraherende parter, uanset deres valg, og bestemmelser af deklaratorisk karakter, dvs. bestemmelser, der uden videre finder anvendelse i mangel af en anden ordning mellem parterne herom (dom af 21.12.2021, Trapeza Peiraios, C-243/20, EU:C:2021:1045, præmis 30 og den deri nævnte retspraksis).

24 Hvad for det andet angår spørgsmålet om, hvorvidt et kontraktvilkår »afspejler« en sådan national lov eller bindende administrativ bestemmelse som omhandlet i artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13, skal det bemærkes, at den i denne bestemmelse indførte udelukkelse er begrundet i den omstændighed, at det som udgangspunkt er legitimt at lægge til grund, at den nationale lovgiver har foretaget en afbalanceret afvejning af alle kontrahenternes rettigheder og forpligtelser, som EU-lovgiver udtrykkeligt har villet bevare. Endvidere er den omstændighed, at der er blevet foretaget en sådan afbalanceret afvejning, ikke en betingelse for, at den i den nævnte artikel 1, stk. 2, omhandlede udelukkelse finder anvendelse, men begrunder en sådan udelukkelse (dom af 6.7.2023, First Bank, C-593/22, EU:C:2023:555, præmis 22 og den deri nævnte retspraksis).

25 Med henblik på i det foreliggende tilfælde at vurdere, om et kontraktvilkår, som afspejler en bestemmelse i hastedekret nr. 50/2010, er udelukket fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 i medfør af dette direktivs artikel 1, stk. 2, tilkommer det således ikke den forelæggende ret først at efterprøve, om den nationale lovgiver ved denne retsakt har sørget for at foretage en afbalanceret afvejning mellem alle de rettigheder og forpligtelser, som parterne i den omhandlede aftale har.

26 Dernæst fremgår det af Domstolens praksis, at et vilkår i en aftale, der er indgået mellem en forbruger og en erhvervsdrivende, som afspejler en bindende national lovbestemmelse, som ikke finder anvendelse på denne aftale, eller som begrænser sig til at henvise til en sådan bestemmelse, men til en national lovgivning i sin helhed, ikke kan anses for at afspejle en bindende national bestemmelse som omhandlet i artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 og derfor er unddraget domstolskontrol af, om det eventuelt er urimeligt (jf. i denne retning dom af 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, præmis 30, og af 3.4.2019, Aqua Med, C-266/18, EU:C:2019:282, præmis 35-38).

27 For at et kontraktvilkår »afspejler« en lov eller bindende administrativ bestemmelse som omhandlet i artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13, skal dette vilkår derfor gengive det normative indhold af en bindende bestemmelse, der finder anvendelse på den omhandlede aftale, således at det kan betragtes som konkret udtryk for den samme retsnorm, som er omfattet af denne bindende bestemmelse (dom af 6.7.2023, First Bank, C-593/22, EU:C:2023:555, præmis 25).

28 I det foreliggende tilfælde tilkommer det den forelæggende ret at foretage de nødvendige vurderinger med henblik på at afgøre, om det i hovedsagen omhandlede kontraktvilkår afspejler de relevante bestemmelser i hastedekret nr. 50/2010 som omhandlet i artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13.

29 Henset til de oplysninger, der fremgår af de sagsakter, som Domstolen råder over, fremgår det ikke desto mindre, at de kontraktvilkår, der er indeholdt i den i hovedsagen omhandlede kreditaftale, følger af bestemmelserne i hastedekret nr. 50/2010. Disse bestemmelser forpligtede bankerne til at foretage visse ændringer i alle forbrugerkreditaftaler. Denne retlige forpligtelse vedrørte navnlig vilkårene for fremgangsmåden for fastsættelse af den variable rentesats. Det ser endvidere ud til, at hastedekret nr. 50/2010 har frataget forbrugerne muligheden for at acceptere eller afvise disse ændringer. Hastedekret nr. 50/2010 bestemte nemlig, at hvis forbrugerne ikke underskrev det tillæg, som banken havde meddelt, blev de anset for stiltiende at have accepteret vilkårene.

30 Selv om artikel 37, litra a), i hastedekret nr. 50/2010 bestemte, at rentesatsen for låneaftaler skulle erstattes med en rentesats fastsat på grundlag af et referenceindeks og en fast margen, der finder anvendelse i hele aftalens løbetid, fremgår det imidlertid ikke desto mindre af de sagsakter, som Domstolen råder over, at bankerne havde en skønsmargen for så vidt angår såvel valget af referenceindekset som størrelsen af denne faste margen.

31 Under disse omstændigheder forekommer det, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at efterprøve, at den nationale lovgivning har fastsat en generel ramme og de betingelser, der skal overholdes med henblik på fastsættelsen af den nye variable rentesats, samtidigt med at den overlader kreditinstitutterne en skønsmargen med henblik på beregningen af denne nye sats.

32 I dom af 3. marts 2020, Gómez del Moral Guasch (C-125/18, EU:C:2020:138, præmis 37-33), fastslog Domstolen imidlertid, at den undtagelse, der er fastsat i artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13, ikke fandt anvendelse på et kontraktvilkår, som bestemte, at den rentesats, der fandt anvendelse på lånet, var baseret på et af de officielle referenceindekser, der var fastsat i den nationale lovgivning, når denne lovgivning ikke foreskrev en bindende anvendelse af dette indeks, men gav banken mulighed for at fastsætte den variable rente på anden vis.

33 Det følger heraf, at den undtagelse, der er fastsat i artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13, ikke finder anvendelse i en situation, hvor en erhvervsdrivende har foretaget ændringer af vilkår i en forbrugerkreditaftale for at sikre, at denne aftale er i overensstemmelse med en national lovgivning, der er vedtaget efter aftalens indgåelse, hvis denne lovgivning blot fastlægger en generel ramme med henblik på fastsættelsen af rentesatsen i denne kreditaftale, samtidigt med at denne erhvervsdrivende overlades en skønsmargen for så vidt angår såvel valget af referenceindekset for denne rentesats som størrelsen af den faste margen, der kan lægges til denne sats.

34 Henset til den forelæggende rets spørgsmål skal det endelig for alle tilfældes skyld bemærkes, at anvendelsen af artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 er af objektiv karakter og afhænger ikke eksempelvis af de oplysninger, som den erhvervsdrivende har givet forbrugeren, eller af forbrugerens kendskab til de retsforskrifter, der finder anvendelse (dom af 6.7.2023, First Bank, C-593/22, EU:C:2023:555, præmis 31).

35 Følgelig kan forbrugerens eventuelle udtrykkelige eller stiltiende accept af ændringer af den omhandlede aftale ikke have nogen betydning for spørgsmålet om, hvorvidt de kontraktvilkår, der er berørt af disse ændringer, er udelukket fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 i henhold til direktivets artikel 1, stk. 2.

36 Henset til de ovenstående grunde skal det første spørgsmål besvares med, at artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at denne bestemmelse ikke er til hinder for en vurdering af, om vilkår i en forbrugerkreditaftale, der er indgået mellem en forbruger og en erhvervsdrivende, er urimelige under omstændigheder, hvor denne erhvervsdrivende har foretaget ændringer af disse vilkår med henblik på at sikre denne aftales overensstemmelse med en bindende national lovgivning om fremgangsmåden for fastsættelse af rentesatsen, hvis denne lovgivning blot fastlægger en generel ramme med henblik på fastsættelsen af rentesatsen i den pågældende aftale, samtidigt med at den pågældende erhvervsdrivende overlades en skønsmargen for så vidt angår såvel valget af referenceindekset for denne sats som størrelsen af den margen, der kan lægges til denne sidstnævnte.

### *Det andet spørgsmål*

37 Det fremgår af fast retspraksis, at det som led i den samarbejdsprocedure mellem de nationale retter og Domstolen, som er indført ved artikel 267 TEUF, tilkommer denne at give den nationale ret et hensigtsmæssigt svar, som sætter den i stand til at afgøre den tvist, der verserer for den. Ud fra dette synspunkt påhviler det Domstolen efter omstændighederne at omformulere de spørgsmål, den forelægges. Domstolen kan desuden inddrage EU-retlige regler, som den nationale ret ikke har henvist til i sine spørgsmål (dom af 15.7.2021, Ministrsttvo za obrambo, C-742/19, EU:C:2021:597, præmis 31 og den deri nævnte retspraksis).

38 Det tilkommer Domstolen fra samtlige de oplysninger, der er fremlagt af den forelæggende ret, og navnlig af forelæggelsesafgørelsens præmisser, at udlede de EU-retlige elementer, som det under hensyn til sagens genstand er nødvendigt at fortolke (dom af 21.3.2024, Profi Credit Bulgaria (Accessoriske tjenesteydelser i forbindelse med en kreditaftale), C-714/22, EU:C:2024:263, præmis 48 og den deri nævnte retspraksis).

39 I det foreliggende tilfælde er de kontraktvilkår, der er indeholdt i det i hovedsagen omhandlede tillæg, blevet fastsat på forhånd af Raiffeisen Bank, og sagsøgeren i hovedsagen har ikke haft mulighed for at forhandle vilkårene eller for at have nogen indflydelse på deres indhold. Det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, at de kontraktvilkår, der er indeholdt i tillæg, som er indført af erhvervsdrivende på grundlag af hastedekret nr. 50/2010, ifølge fremherskende national retspraksis ikke kan gøres til genstand for en undersøgelse af, om de eventuelt er urimelige, selv om disse vilkår ikke har været genstand for forhandling med forbrugeren.

40 Under disse omstændigheder skal det lægges til grund, at den forelæggende ret med det andet spørgsmål nærmere bestemt ønsker oplyst, om artikel 3 i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at bestemmelsen er til hinder for en national retspraksis, hvorefter de ændringer, som en erhvervsdrivende foretager af vilkårene i en forbrugerkreditaftale med henblik på at sikre denne aftales overensstemmelse med en national lovgivning, der overlader den erhvervsdrivende en skønsbeføjelse, ikke kan gøres til genstand for en undersøgelse af, om de eventuelt er urimelige, selv om disse vilkår ikke er blevet forhandlet med forbrugeren.

41 I denne henseende følger det af artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13, at kun et vilkår i en aftale, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, der ikke har været genstand for individuel forhandling, kan gøres til genstand for en retslig prøvelse af, om det eventuelt er urimeligt.

42 I dette direktivs artikel 3, stk. 2, præciseres, at et kontraktvilkår altid anses for ikke at have været genstand for individuel forhandling, når det er udarbejdet på forhånd af den erhvervsdrivende, og forbrugeren derved ikke har haft nogen indflydelse på indholdet, hvilket nødvendigvis er tilfældet i forbindelse med en standardkontrakt.

43 Selv om det tilkommer den forelæggende ret at tage hensyn til samtlige omstændigheder, hvorunder et sådant vilkår er blevet præsenteret for forbrugeren, for at afgøre, om sidstnævnte har kunnet have indflydelse på dets indhold (jf. i denne retning dom af 9.7.2020, Ibercaja Banco, C-452/18, EU:C:2020:536, præmis 35), har Domstolen imidlertid allerede fastslået, at den blotte underskrift af en kontrakt indgået mellem en forbruger og en erhvervsdrivende, hvori det bestemmes, at denne forbruger ved kontrakten accepterer alle de kontraktvilkår, der forinden er blevet udarbejdet af den erhvervsdrivende, ikke medfører en afkræftelse af formodningen for, at sådanne bestemmelser ikke har været genstand for en individuel forhandling (kendelse af 24.10.2019, Topaz, C-211/17, EU:C:2019:906, præmis 51).

44 Domstolen har ligeledes fastslået, at en ændring af et vilkår om rentesatser, som er en del af den almindelige politik om genforhandling af aftaler om lån mod sikkerhed i fast ejendom, der har variabel rentesats, med henblik på at bringe dette vilkår i overensstemmelse med en afgørelse fra en medlemsstats øverste domstol, kan udgøre et indicium for, at forbrugeren ikke havde haft nogen indflydelse på indholdet af det pågældende vilkår. Endvidere giver det forhold, at forbrugeren før underskriften anførte en håndskreven påtegning om, at denne forbruger havde forstået mekanismen i det samme vilkår, ikke i sig selv mulighed for at godtgøre, at dette vilkår var genstand for individuel forhandling (jf. i denne retning dom af 9.7.2020, Ibercaja Banco, C-452/18, EU:C:2020:536, præmis 36 og 38).

45 Det følger heraf, at den omstændighed, at et vilkår i en kreditaftale, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, forhandles, ikke kan støttes på en simpel formodning, uden at det er bevist, at forbrugeren faktisk konkret har kunnet forhandle dette vilkår og således have haft indflydelse på dets indhold.

46 Henset til ovenstående betragtninger skal det andet spørgsmål besvares med, at artikel 3 i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at bestemmelsen er til hinder for en national retspraksis, hvorefter en erhvervsdrivendes ændringer af vilkårene i en forbrugerkreditaftale med henblik på at sikre denne aftales overensstemmelse med en national lovgivning, der overlader den erhvervsdrivende en skønsbeføjelse, ikke kan gøres til genstand for en undersøgelse af, om de eventuelt er urimelige, selv om disse vilkår ikke er blevet forhandlet med forbrugeren.

## Sagsomkostninger

47 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Ottende Afdeling) for ret:

**1) Artikel 1, stk. 2, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler**

**skal fortolkes således, at**

**denne bestemmelse ikke er til hinder for en vurdering af, om vilkår i en forbrugerkreditaftale, der er indgået mellem en forbruger og en erhvervsdrivende, er urimelige under omstændigheder, hvor denne erhvervsdrivende har foretaget ændringer af disse vilkår med henblik på at sikre denne aftales overensstemmelse med en bindende national lovgivning om fremgangsmåden for fastsættelse af rentesatsen, hvis denne lovgivning blot fastlægger en generel ramme med henblik på fastsættelsen af rentesatsen i den pågældende aftale, samtidigt med at den pågældende erhvervsdrivende overlades en skønsmargen for så vidt angår såvel valget af referenceindekset for denne sats som størrelsen af den margen, der kan lægges til denne sidstnævnte.**

2) **Artikel 3 i direktiv 93/13**

**skal fortolkes således, at**

**denne bestemmelse er til hinder for en national retspraksis, hvorefter en erhvervsdrivendes ændringer af vilkårene i en forbrugerkreditaftale med henblik på at sikre denne aftales overensstemmelse med en national lovgivning, der overlader den erhvervsdrivende en skønsbeføjelse, ikke kan gøres til genstand for en undersøgelse af, om de eventuelt er urimelige, selv om disse vilkår ikke er blevet forhandlet med forbrugeren.**

Underskrifter